

ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ АУДІЮВАННЯ ТА ШЛЯХИ ЇХНЬОГО ПОДОЛАННЯ Для студентів мистецьких ВНЗ

Відомо, що у практиці викладання іноземних мов методика застосування аудіювання розроблено найменше. Однією з причин недостатньої уваги методистів і викладачів є той факт, що донедавна аудіювання сприймали як легке уміння. Вважалося, що навчаючи усного мовлення, викладач зосередить свої зусилля на розмовній практиці і забезпечить опанування саме цього уміння. Зрештою учні навчаться розуміти мову стихійно, без спеціального цілеспрямованого навчання. Неправильність цієї точки зору доведено і теоретично, і практично. На мою думку, помиляються ті викладачі, які гадають, що уміння хоч трохи говорити іноземною мовою забезпечує і вміння вільно розуміти усне мовлення. Хоча ці два вміння взаємно пов'язані, домогтися їхнього рівномірного розвитку можна лише за умови використання спеціальних градуйованих вправ, які допоможуть розуміти усне мовлення.

Особи, які вільно володіють мовою, інколи зазнають труднощів, спілкуючись із носіями мови. Це передусім стосується ситуацій, коли розмова відбувається у швидкому темпі.

З іншого боку, психологи вважають, що сприйняття й розуміння мовлення є вельми складною психологічною діяльністю. Оскільки пропускна можливість звукового каналу значно менша за зоровий, звукова пам'ять у більшості розвинена гірше від зорової, а слухова рецензія однократна й неповторна.

Таким чином, не варто вважати аудіювання легким видом мовної діяльності. Адже засвоєння іноземних мов і розвиток мовних навичок здійснюється здебільшого через прослуховування. Тому аудіювання необхідне, позаяк на практиці його застосування викликає певні труднощі.

Найбільш суттєвою проблемою аудіювання слід вважати відсутність в аудитора можливостей контролювати діяльність. Аудіювання — єдиний вид мовної діяльності, в якій від особи, що його виконує, нічого не залежить. Слухач, на відміну від читача, безсилий щось змінити у роботі, полегшити її, пристосувати до свого рівня і цим створити сприятливі умови для сприймання інформації.

Варто проілюструвати це положення, співставивши два види мовної діяльності — аудіювання та читання. Студент може прочитати текст стільки разів, скільки йому потрібно для повного розуміння його змісту. Текст для сприймання на слух подається, як правило, лише один раз. Читач обирає для себе прийнятну швидкість читання, аудитор змушений підлаштуватися під темп, запропонований йому викладачем. Крім того, в читанні можна робити паузи, обдумуючи прочитане; до слухача ж інформація надходить безперервно. Якщо ж він допускає паузу в її прийомі, частина повідомлення в цьому інтервалі часу сприймається частково або не сприймається взагалі.

І, нарешті, що особливо важливо для іноземної мови, читач може користуватися допоміжною літературою, аналізувати або перекладати складні для розуміння уривки, аудитор позбавлений такої можливості.

Таким чином, наявність значних труднощів при аудіюванні є беззаперечним фактом. Зрозуміло, що для успішного навчання потрібна методологічна система, яка врахує ці труднощі і забезпечить їхнє подолання.

Для того, щоб спрямувати навчання на формування вмінь та навичок успішного функціонування в умовах спонтанного мовлення, необхідно чітко визначити проблеми аудіювання. Вони можуть бути пов'язані:

- з мовною формою повідомлення;
- зі змістом повідомлення;
- з умовами надання повідомлення;
- з джерелами інформації.

Розглянемо послідовно всі ці групи та визначимо шляхи подолання проблем.

Проблеми, пов'язані з мовною формою повідомлення.

Вони виникають за двох причин: а) через невивчений мовний матеріал, що міститься у повідомленні; б) через існування у повідомленні знайомого, але складного для сприйняття на слух мовного матеріалу.

Питання щодо правильності включення до текстів для аудіювання незнайомого мовного матеріалу не викликає сумнівів, адже цілком зрозуміло, що у розмові з носієм мови такий матеріал траплятиметься. Більше того, наявність у текстах для аудіювання невеликої кількості незнайомого матеріалу не заважає розумінню цих текстів.

Кількість незнайомих слів має становити 3 % від загального обсягу тексту. Що ж до граматичного матеріалу, то в тексти для аудіювання можна включати ті невивчені моменти, про зміст яких можливо здогадатися за контекстом, а також форми, які збігаються із формами рідної мови або раніше вивченими іноземними.

Незнайомі слова не мають бути так званими «ключовими», тобто тими, що несуть основне інформаційне навантаження. Розміщувати незнайомі слова потрібно рівномірно по всьому тексту. Для студентів мистецьких напрямів незнайомі слова можуть бути пов'язані з їхньою спеціальністю.

Подолання проблем розуміння тексту, що містить незнайомі слова, забезпечується формуванням уміння здогадуватися про значення нових слів, а також уміння зрозуміти зміст фрази або тексту загалом, незважаючи на наявність у ньому незнайомих елементів, немовби «перестрибуючи» через них.

Друга група проблем на рівні мовного матеріалу пов'язана з тим, що знайомлячись з новими словами, граматичними явищами чи мовними зразками, увага студентів прикута до труднощів цього матеріалу, які зрештою залишаються невідпрацьованими. Тож аж ніяк не весь матеріал легко пізнається при читання чи аудіюванні.

Говорячи про труднощі мовної форми, потрібно зазначити і довжину речення. Відомо, що обсяг короткочасної пам'яті, де зберігається фраза, є невеликим. Якщо довжина речення перевищує обсяг пам'яті, слухач забуває початок фрази й тому не може синтезувати її змісту.

Дані експериментальних досліджень доводять: максимальна кількість слів у фразі, що сприймається на слух, сягає 13. Серед складнопідрядних речень найгірше запам'ятовуються підрядні означення. Саме тому на початку навчання у текстах потрібно використовувати недовгі прості речення, а також недовгі складнопідрядні з підрядними додатку або обставин. Поступово збільшувати кількість підрядних речень й урізноманітнювати їхні види.

Проблеми, пов'язані зі змістом повідомлення.

Роль змісту повідомлення для навчання аудіювання важко переоцінити.

Майже неможливо змусити людину уважно слухати, якщо зміст повідомлення їй знайомий, нецікавий чи незрозумілий. Саме бажання слухати та розуміти суть спонукає слухача мобілізувати увагу, пам'ять і долати труднощі.

Не всі методисти і викладачі поділяють цю точку зору. Нерідко у практиці викладання доводиться стикатися з тим, що використання аудіювання проводиться на текстах, нецікавих студентам. Експериментальні дослідження доводять хибність цієї точки зору. Результа-

ти засвідчують, що студенти краще розуміють і запам'ятовують складні, але змістовні тексти, аніж прості, примітивні. Таким чином, основною вимогою до текстів потрібно вважати їхню змістовність та цікавість.

Цікавими вважаються тексти, що мають «закручену» для певного віку фабулу. Ці тексти можуть бути доволі простими для студентів. Необхідно постійно зважати на специфіку мистецького спрямування навчання. Слід урізноманітнювати тематику, вводити тексти, які несуть мистецтвознавчі відомості (біографічні статті про художників, розповіді про окремі твори мистецтва, напрями, музейні збірки тощо), а також описові (опис картин, інтер'єру, зовнішності портретованого тощо).

Дбаючи про змістовність текстів, не слід при цьому все ж перевантажувати їх інформацією. Відповідність текстів знанням студентів — один з основних принципів відбору. Разом із новою інформацією тексти повинні містити й уже відому. Наявність таких елементів створює сприятливі умови для функціонування механізму вірогіднішого прогнозування, збільшує його достовірність, а отже й полегшує розуміння тексту.

До проблем, пов'язаних зі слуховим повідомленням, слід також зарахувати і його обсяг. Складні умови сприймання інформації, напружена психічна діяльність призводять до швидкої втоми, послаблення уваги й відмови від сприйняття інформації. Для того, щоб не викликати інформаційного перевантаження, обсяг тексту не має перебільшувати 1,5–2 хвилини звучання, поступово доходючи до 3–5 хвилин. У випадку, якщо необхідно прослухати довгий текст, корисно робити це частинами, з перервами.

Проблеми, пов'язані з умовами надання повідомлення.

Йдеться про кількість прослуховувань і темп розмови. Швидкість і неповторність слухової реакції — ось що виділяє аудіопроцес серед інших видів мовної діяльності. Студента, який навчився розуміти мовлення лише за багаторазового прослуховування, доводиться перевчати, тобто формувати інші уміння й навички, що допоможуть працювати у складніших умовах.

Активізація діяльності забезпечуватиметься шляхом підключення інших полегшувальних факторів, які порушують природу аудіювання. Це, насамперед, зорова опора, знайомий голос тощо. У тих випадках, коли текст використовується для переказу або письмової мови, повторне прослуховування можливе для кращого запам'ятовування мовної форми й змістовного наповнення.

Відомо, що швидкий темп надання інформації завжди ускладнює навчання. Встановлено, що оптимальним для слухача є такий темп аудіомови, який збігається із темпом власного мовлення студента. Проте темп мови аудієнтів здебільшого повільний, отже немає сенсу надавати адитивні тексти.

На початковому етапі навчання дозволяється деяке уповільнення темпу мовлення за рахунок пауз між фразами, водночас важливо не деформувати правильний інтонаційний малюнок фрази.

Що ж до швидкого темпу аудіювання іноземною мовою, то він доступний лише студентам мовних факультетів. Ще однією умовою для успішного вивчення мови є внутрішній монолог студента. Тут стане у пригоді багаторазове прослуховування текстів за різної швидкості, а також виконання спеціальних вправ, наприклад, триразове повторення вправ викладачем у пришвидшеному темпі, читання знайомого тексту за диктором тощо.

Проблеми, пов'язані з джерелами інформації.

У процесі вивчення іноземних мов використовуються аудіовізуальні та адитивні джерела інформації. До аудіовізуальних належить будь-яка образотворча наочність, що супроводжується розповіддю викладача. Чимало викладачів для полегшення сприйняття і запам'ятовування студентами тексту послуговуються повторюванням. Слід наголосити, що така практика є шкідливою.

Для студентів вишів мистецького спрямування ідеальним варіантом є використання репродукцій та слайдів творів класичного та сучасного живопису, архітектури, скульптури, декоративно-прикладного мистецтва, пов'язаних із текстами.

До адитивних матеріалів належать аудіозаписи, радіопередачі тощо. Вони теж мають бути цікавими для студентів, нести певну інформацію, пов'язану з мистецтвом.

Для того, щоб з'ясувати співвідношення між проблемами цих двох груп джерел інформації, необхідно зрозуміти роль зорової опори, адже що більше аналізаторів беруть участь у прийомі інформації, то успішніше виконується робота. До того ж зоровий канал пропускає за секунду в 6 разів більше інформації, ніж слуховий. Зрештою розуміємо, що сприймати мовлення з адитивних джерел складніше. У методичних цілях важливо розрізнити предметну наочність, а також жести та міміку того, хто говорить, які хоч і не розкривають зміст тексту, але передають емоційне ставлення до предмета.

Споглядання за артикуляцією підкріплює слухові відчуття й робить сприйняття мови повнішим і точнішим.

Із цього випливає, що найлегшим буде те джерело інформації, в якому комбінуються ці два види наочності, тобто розповідь викладача із наочністю.

Наступним за складністю джерелом інформації є діафільм у супроводі пояснень викладача. Студенти не зможуть спостерігати за мімікою та жестами, проте наявність предметної наочності, тобто кадрів діафільму та знайомого голосу полегшує сприйняття.

Складнішими джерелами інформації є телепередачі, дикторський текст яких записано незнайомим голосом. Відомо, що індивідуальні особливості мовлення ускладнюють розуміння. Тембр і висота голосу впливають на процес аудіювання наступним чином: позитивніше сприймаються низькі чоловічі голоси м'якого тембру, найгірше — високі голоси різкого тембру. Чіткість і виразність полегшують навчання, а нерозбірливе мовлення лише погіршує.

Кінофільм є найскладнішим з аудіовізуальних джерел інформації. Річ у тім, що темп мовлення в кіно неможливо уповільнити. Зміна кадрів відбувається без пауз, а їхня повторна демонстрація виключена. Слід також підкреслити, що найскладнішими є художні фільми, оскільки зорова інформація не збігається з мовною.

Наприкінці доречно ще раз підкреслити, що ефективне навчання аудіювання неможливе без визначення та класифікування проблем будь-якої мовної діяльності.

Анотація. У статті досліджено проблеми аудіювання. Вони здебільшого пов'язані з: мовною формою повідомлення, його змістом, умовами надання повідомлення, джерелами інформації.

Ключові слова: аудіювання, аудіовізуальні джерела інформації, адитивні джерела інформації.

Аннотация. В статье рассматриваются проблемы аудирования. В большинстве случаев они связаны с: речевой формой сообщения, его смыслом, условиями подачи сообщения, источниками информации.

Ключевые слова: аудирование, аудиовизуальные источники информации, аддитивные источники информации.

Summary. The article focuses on the main auding problems, related to: language material, understanding the message meaning, conditions of delivering a message, information sources.

Keywords: auding, audio-visual information sources, additive information sources.